

“Leren van elkaar, van jezelf en van de docent”

't Ravelijn in Steenbergse koos ruim tien jaar geleden voor een radicaal nieuw onderwijsconcept: domeinleren, later aangevuld met Agora-onderwijs. Daarbij heeft de leerling zélf de regie over het leerproces, zijn er geen klassen meer maar een leerplein, en werkt de docent in een team samen met onderwijsassistenten. Tijd voor een gesprek met directeur Huibert de Jonge over de ervaringen tot nu toe. Wat doet deze aanpak met de motivatie van de leerlingen? Kan dit ook helpen om het lerarentekort (deels) op te lossen? En vooral natuurlijk: hoe zijn de resultaten?

Toen Huibert de Jonge 12,5 jaar geleden aantrad als directeur van 't Ravelijn in Steenbergse, stond de school er niet best voor. De school, voor mavo en vmbo, had een slechte naam en veel te weinig aanmeldingen. De urgentie was groot om in te grijpen: het was stoppen, overdragen (maar andere onderwijsinstellingen hadden geen belangstelling) of het helemaal anders gaan doen. De Jonge koos voor het laatste.

“We zagen vijftien jaar geleden al dat leerlingen steeds minder gemotiveerd zijn. Ik ben gaan kijken: wat zegt de wetenschap eigenlijk over motivatie? We wéten dat het helpt als je leerlingen zelf verantwoordelijk maakt voor het leerproces, in plaats van ze alleen maar instructies te geven over wat ze moeten doen. We wilden meer keuze voor de leerling, en meer maatwerk, zodat leerlingen zich zouden kunnen ontwikkelen op een manier die bij hen past.”

Dat resulteerde in twee onderwijsconcepten. 'Ravelijn Domeinleren' werkt in alle leerjaren met programmagestuurd onderwijs: er zijn geen docenten, een niveau hoger of lager is geen

probleem, en er zijn loopbaanleergesprekken. “We werken in het domeinleren digitaal en met leertaken. Leerlingen doen 36 leertaken per jaar. Die worden ingedeeld naar het niveau van de leerling, plus een niveau net erboven of eronder. Er zijn inmiddels vijftienduizend leertaken op het niveau van de leerling.”

'Ravelijn Agora' gaat een stap verder: hier zijn de leerlingen al vanaf de eerste klas echt zelf aan zet. Leerlingen werken zonder rooster en zonder vaste vakken, maar met challenges, waarvoor ze de onderwerpen zelf aandragen. Er is dus veel meer zelfsturing en de rol van de coach is nog veel groter.

Het leren met challenges, hoe moet ik me dat precies voorstellen?

“De leerling maakt eerst een eigen leertaak, die aansluit bij de eigen talenten en interesses. Een leerling die bijvoorbeeld gek is van voetbal en daar meer over wil weten, maakt samen met de coach-leermeester een opzet. Wat wil je precies leren, wat wordt je onderzoeksopdracht? Hoe ga je het aanpakken? Wanneer is het af?”

In het geval van voetbal kan het bijvoorbeeld gaan over het veld, de spelregels, de organisatie van een voetbalclub of morele dilemma's bij de locatie van een WK. De begeleider kan aangeven dat in het geval van de geschiedenis een tijdlijn handig is en houdt in de gaten of het past binnen het programma. Een challenge kan groot of klein zijn en leerlingen kunnen ook werken aan meerdere challenges naast elkaar.

De leerling gaat vervolgens zelf op onderzoek uit. De challenge is een onderzoeksopdracht, die voeren ze uit en die mondt uit in een meesterproef. Het derde onderdeel is reflectie. De leerling geeft een presentatie aan de coach of de medeleerlingen: wat heb ik gedaan? Wat is uitkomst, hoe was het proces, wat heb ik geleerd en wat doe ik volgende keer anders? Dit is een belangrijke stap. De leerlingen denken na over wat ze hebben gedaan, en leren doelen stellen en ook bijstellen."

Het klinkt als vrijheid blijheid!

"Het lijkt vrijer, maar het is erg gestructureerd. Aan de achterkant behandel je op deze manier het hele curriculum. Het grote verschil met regulier onderwijs is dat de onderdelen worden ingebracht op een moment dat de leerling eraan toe is. Leerlingen ontwikkelen zich allemaal op hun eigen manier en in hun eigen tempo, kijk alleen al naar de verschillen tussen jongens en meisjes. Je kunt wel zeggen 'Op woensdag 18 november doen we de stelling van Pythagoras', maar dan zijn de meeste leerlingen het op 19 november alweer vergeten. Als een leerling tijdens een challenge een voetbalveld onderzoekt, behandel je die stelling ook, maar doordat je het koppelt aan iets dat de leerling daadwerkelijk op dat moment wil leren, blijft het veel beter hangen. We maken leerlingen hier bovendien heel bewust van hun keuzes. Doordat ze zichzelf doelen stellen, denken ze echt na wat ze willen bereiken. Het geeft de leerling autonomie: ik bepaal eigen onderwijs, ik ben aan zet, ik zeg vanuit mijn talent dat ik hieraan wil beginnen. Wat denk je dat dat doet met de motivatie? Je krijgt een hele andere ontwikkelingsgang. Ik vergelijk het met leren fietsen: het ene kind wil dat per se leren op z'n derde, de ander begint pas twee jaar later, maar als ze zes zijn, kunnen ze allemaal fietsen."

Het vraagt ook wat van leraren.

"Docenten, onderwijsassistenten, leraren-ondersteuners en instructeurs begeleiden op het leerplein samen een groep van tachtig leerlingen. Een docent stuurt aan en heeft vijf ondersteuners. Er zijn docenten die alleen voor de klas willen staan en een toets zien als rustmoment. Die zijn hier niet op hun plek. De toets als rustmoment voor de docent, dat hebben we niet: de assistent houdt toezicht, de instructeur kan nakijken. Bovendien willen we niet teveel toetsen. Daar staat tegenover dat de docent echt in zijn of haar kracht staat. Jij bent als docent de

regisseur, je stuurt een lesteam aan.

In principe zijn de leerlingen hier van 8.15 tot 17 uur. Je moet overleggen met je lesteam, er zijn studiedagen met het docententeam. Dit onderwijs staat of valt met de kwaliteit van de begeleiding. In het begin zijn collega's begeleid door middel van trainingen. Maar ook op termijn moet je ondersteuning blijven bieden, al was het maar vanwege het natuurlijk verloop, want vanuit de lerarenopleiding krijgen docenten niets mee over andere vormen van onderwijs."

Kan deze vorm van onderwijs ook helpen tegen het lerarentekort?

"Het werken met lesteams zorgt wel voor flexibiliteit. Heb ik twee docenten, dan is er een instructeur minder. Een onderwijsassistent kan doorgroeien naar instructeur. Als een docent een week uitvalt, kunnen we dat opvangen door onderwijsassistenten toe te voegen.

Wat ik nu wel zie gebeuren: er is een zak NPO-gelden beschikbaar gesteld waarmee je bijvoorbeeld de groepen kleiner kunt maken, maar men vergeet dat er een docententekort is. Er ontstaat een carrousel. Het lukt bij ons gelukkig redelijk om het rooster te vullen. Vernieuwing en innovatief onderwijs trekt ook mensen aan."

Hoe begeleid je vanuit het werken met challenges de leerlingen naar een diploma?

"Het gaat zo Agoraaans mogelijk: het proces leidt tot een diploma. De leerlingen hebben inzicht in de PTA's, ze weten wat ze willen bereiken en op welk niveau. Ze zoeken daarover contact met een vakexpert en die geeft gerichte instructie. De resultaten zijn goed. Van de vijftien leerlingen die destijds als eerste zijn gestart met Agora-onderwijs, zijn er drie teruggegaan naar domeinleren, twaalf deden vorig jaar examen. Ze haalden gemiddeld een score van 7,2 op het Centraal Examen en ze

zijn allemaal geslaagd zónder 'duimregeling'. Dat betekent dat ze zich onder normale condities hebben voorbereid op het diploma.

Een aantal leerlingen deed bovendien in een of meer vakken examen op een hoger niveau dan dat waarop ze hier binnenkwamen. Dat doen trouwens veel leerlingen, zowel bij domeinleren als bij Agora. Dat gebeurt vooral bij wiskunde, talen zijn voor veel leerlingen wat lastiger. In Nederland is het gebruikelijk dat je je diploma haalt op je laagste niveau, daar willen we hier vanaf."

't Ravelijn biedt nu een aantal jaren Agora-onderwijs aan. Groeit de belangstelling?

"De bekendheid en de populariteit van het Agora-onderwijs neemt toe. Het blijkt aan te slaan bij ouders, leerlingen en docenten. We zien inmiddels een verdubbeling van het aantal leerlingen ten aanzien van vorige jaren, er zijn nu in totaal 53 leerlingen. Als we dit concept ook op havo/vwo niveau konden aanbieden, waren er nog meer leerlingen. Ik zie het ook bij de Agora Vereniging: de eerste Agora-school was in Roermond, na vier jaar waren er zo'n vijf scholen bijgekomen, waaronder wij. Inmiddels zijn er al zo'n dertig scholen die Agora-onderwijs verzorgen. Ik zou het fijn vinden als nog meer leerlingen voor deze vorm van onderwijs konden kiezen. Het is jammer dat het ministerie afwachtend is. Dat verlangt 'bewezen onderzochte maatregelen'. Dat het onderwijs goed werkt, bewijzen we hier wel in de praktijk, maar er is nog geen wetenschappelijk onderzoek gedaan om het te onderbouwen."

Jullie zijn nu voor het derde jaar op rij Excellente School.

"Ik heb getwijfeld of we voor het derde keer zouden gaan. Toch maar wel. Niet voor de PR, maar omdat het iets doet met het team. Het juryrapport was zo lovend. Je moet op vier gebieden goed zijn om mee

te doen. Dat gaat over harde zaken: exameneisen, zijn de cijfers op orde, het Schoolexamen en het Centraal examen. Maar wij waren in totaal op veertien gebieden goed. Het meest trots ben ik op de hoge score voor het pedagogisch klimaat, de begeleiding en de veiligheid.

Overigens: de eigen verantwoordelijkheid doet ook iets met je leerlingenpopulatie. In de pauzes is het hier altijd rustig, leerlingen ruimen hun spullen op, de sfeer is prettig."

Wat zeg je tegen schoolleiders die overwegen dit concept toe te gaan passen?

"Ik denk dat veel scholen het ook wel zouden willen, maar niet durven. Kun je het allemaal regelen, is de klas wel positief, hoe regel je het? Ik kan daarop alleen aanvoeren dat scholen en teams moeten werken vanuit een duidelijke visie. Wat wil je eigenlijk bereiken met je onderwijs? Waar is de leerling mee geholpen? Als je dát helder voor ogen hebt, kun je het onderwijs gaan vormgeven.

Voor ons was het relatief gemakkelijk om over te stappen naar domeinleren en Agora: er was urgentie. Maar die urgentie kun je ook zelf creëren. Het personeelstekort kan bijvoorbeeld een reden zijn om te veranderen."

Wat heb je zelf geleerd?

"Dat we naar onze leerlingen moeten luisteren, écht luisteren. De meeste leerlingen weten goed wat ze willen, wat ze kunnen en waar hun talenten liggen, ook als ze twaalf zijn. Van daaruit kunnen ze spelenderwijs ontdekken. Wat collega's hier op school zeggen: de ene leerling ontwikkelt zich wat vroeger en de ander wat later, maar uiteindelijk komt het altijd goed."

[Informatie over LOB op 't Ravelijn
www.agoraonderwijs.nl](http://www.agoraonderwijs.nl)

LOB ALS RODE LIJN

1. Het loopbaanleergesprek

Uitgangspunt van LOB op 't Ravelijn is het loopbaanleergesprek, twee keer per jaar. De leerlingen zitten het gesprek zelf voor, tegenover hun coach en ouders of verzorgers. Ze reflecteren op hun doelen ('Wat wilde ik bereiken de afgelopen periode, en is dat gelukt?') en bepalen de volgende doelen. Een deel van het gesprek gaat over de vakken, de niveaus en het leerproces. Een deel over loopbaanvragen als 'Wat wil ik straks?', 'Welke route wil ik volgen' en 'Hoe pak ik het aan?'

"Docenten hebben coach-trainingen gehad. Het belangrijkste is om niet te sturen. Wanneer leerlingen een doel stellen, is het hún doel. Je kunt wel verdiepende vragen stellen: 'Heb je erover nagedacht?' of 'Hoe zou je doelgericht kunnen werken?'. Lukt het niet om een doel te halen, dan gaat het gesprek over hoe dat komt, en wat voortaan beter zou kunnen."

2. LOB-programma in leerjaar 1 tot en met 4

In leerjaar 1 gaat het om de 'traditionele' LOB-vragen: Wat wil ik, wat kan ik en wie ben ik? In de tweede klas maken de leerlingen via een roulatiesysteem kennis met alle beroepsgerichte vakken voor de mavo en de GL, en het beroepsgerichte programma kader/beroeps.

In de derde klas is er een keuzemarkt, met presentaties van keuzevakken en een keuzeboekje. De leerlingen ronden alle profieldelen af en de keuzevakken worden toegespitst op de vervolgopleiding. "Het doel is verdieping en verbreding, maar ook oriëntatie. In de vierde klas volgen de leerlingen keuzevakken die afgestemd zijn op wat ze willen gaan studeren in het mbo."

3. Keuzevakken

Naast de 45 keuzevakken die 't Ravelijn binnen de school aanbiedt, zijn er ook daarbuiten mogelijkheden. Leerlingen die bijvoorbeeld fietshersteller willen worden, kunnen ook ervaring op doen tijdens een stage bij een fietsherstelbedrijf.

Omdat niet alle leerlingen al precies weten wat ze willen gaan doen, is het ook mogelijk om keuzevakken te volgen buiten de profielen. Leerlingen met een technisch profiel kiezen dan bijvoorbeeld een sportgeoriënteerd keuzevak, of een keuzevak 'Ondernemen', als ze zich willen oriënteren op een loopbaan als ZZP'er.

Het doorlopende LOB-programma werpt zijn vruchten af, aldus Huibert de Jonge. "We weten vanuit de vervolgopleidingen dat onze oud-leerlingen weinig switchen. Een mooi voorbeeld vind ik nog steeds dat een medewerker van ons in de trein eens een gesprek hoorde tussen twee mbo-studenten: een van hen vertelde dat hij de verkeerde studie had gekozen, waarop de ander zei: 'Dan had je op 't Ravelijn moeten zitten!'"